Повторення

ДІЄПРИКМЕТНИК

особлива форма дієслова

Вчитель української мови
Добровольська В.Е. .

І лащиться колоссяним теплом край шляху **дозріваюча** пшениця. А на полі колосом іскриться **повнозерна** виспіла пшениця. Та немає багатшого дива, як **розбуджена** хлібна нива! І немає багатшого дива, як **чаруюча** хлібна нива! **Роззолочене** поле безкрає врожаями дорідними грає. І справляє обжинки **натруджена** щедра пора. **Зігріта** сонцем проростa в земних долонях і мачинка.

ДІЄПРИКМЕТНИК – це особлива форма дієслова, що виражає ознаку предмета за дією або станом.

- **Зроблений** (*такий, що його зробили*);
- **Прочитаний** (*такий, що його прочитали*);
- **Укритий** (*такий, що його вкрили*);
- **Вишитий** (*такий, що його вишили*);
- **Оспіваний** (*такий, що його оспівали*);
- **В'янучий** (*такий, що в'яне*);
- **Сяючий** (*такий, що сяє*).

До прикметника дієприкметник подібний тим, що:

- Відповідає на запитання *який? яка? яке? які?*
- Змінюється за *родами, числами та відмінками;*
- Стоїть у тому ж роді, числі, відмінку, що й іменник, із яким пов’язаний;
- Має такі самі відмінкові закінчення.

До дієслова дієприкметник подібний тим, що:

- **Має категорію часу (теперішній і минулий):** *сяючий (т.ч.), потемнілий (м.ч.);*
- ***Має категорію виду (доконаний і недоконаний):*** *казаний (недок.в.), сказаний (докон.в.);*
- **Здатний мати при собі залежний від нього іменник** *(овіяний вітром)* **і займенник** *(захоплений тобою)* **і прислівник** *(прочитаний виразно).*

Початковою формою дієприкметника, як і прикметника, є форма називного відмінка однини чоловічого роду.

Якщо прикметники називають постійні ознаки предмета *(білий, молодий, веселий, бадьорий, сумний)*,

то дієприкметники виражають ознаки, які розвиваються у часі *(**біліючий** – такий, що біліє, стає білим; **помолоділий** – такий, що став молодшим, помолодів; **стертий** – такий, кого чи що стерли, витерли; **розтріпані** – такі, які розтріпалися)*.

Дієприкметник не тільки вказує на ознаку, а й виражає дію або стан, з яким ця ознака пов’язана. Тому дієприкметник – не окрема частина мови, а особлива форма дієслова.

СИНТАКСИЧНА РОЛЬ ДІЄПРИКМЕТНИКА

У реченнях найчастіше виступають у ролі означень.

Петро дивився на друга хитруватопримруженими очима.

Ніжить вухо притишена музика.

Означення, виражені як прикметниками, так і дієприкметниками, узгоджуються з означуваним іменником у роді, числі та відмінку.

Збудований дім, збудована фабрика, збудоване місто, збудовані хмарочоси, збудованого будинку, збудованому місту, збудованим будинком, збудованих споруд.

Дієприкметники можуть переходити в іменники, і тоді вони вживаються як підмети і додатки:

Битий *небитого* ***везе.*** (*У реченні дієприкметник* ***битий – підмет****, а* ***небитий - додаток***).

Не питай вченого, а питай бувалого.

(У реченні дієприкметники вченого, бувалого - додатки).

Дієприкметники можуть виражатись присудком:

З дитинства я закохана в слова.

Чергування при творенні дієприкметників

Пого***дж***ений (пого***д***ити) – [дж]-[д]

Об’ї***ждж***ений (об’ї***зд***ити) – [ждж]-[зд]

Стри***ж***ений (стри***г***ти) – [ж]-[г]

Збере***ж***ений (збере***г***ти) – [ж]-[г]

Зни***ж***ений (зни***з***ити) – [ж]-[з]

Зобра***ж***ений (зобра***з***ити) – [ж]-[з]

Оголо***ш***ений (оголо***с***ити) – [ш]-[с]